

& SAVOIR-VIVRE®

Creat cu pasiune și savoir-faire. Un volum Baroque Books & Arts®.

TEODOR BACONSCI

DESPRE NECUNOSCUȚ

cuvânt înainte de
SORIN LAVRIC

AVOIR-VIVRE®

Colecție coordonată de Dana MOROIU

Teodor Baconschi
DESPRE NECUNOSCUR
© Baroque Books & Arts®, 2015

Imaginea copertei: Gabriel BROJBOIU, *The Vegetal Hunter*
Concepție grafică © Baroque Books & Arts®
Redactor: Denise GEORGESCU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BACONSCHI, TEODOR
Despre necunoscut / Teodor Baconschi; pref.: Sorin Lavric
București: Baroque Books & Arts, 2015
ISBN 978-606-93241-6-5
I. Lavric, Sorin (pref.)

009

231

Tiparul executat de Monitorul Oficial R.A.

Niciun fragment din această lucrare și nicio componentă grafică
nu pot fi reproduse fără acordul scris al deținătorului de copyright,
conform Legii Dreptului de Autor.

Cuvânt înainte

Cum esența filozofiei stă în divagație, expresia ei predilectă e digresiunea, și doar o minte necoaptă le-ar putea confunda sub motiv că sunt sinonime. În realitate, deosebirea dintre ele e cea dintre nebuloasa norului și picătura de ploaie ce se desprinde din el. Toți gândim la fel, sărind de la o imagine la alta și alunecând de la un cuvântul la altul, în virtutea unor asociații de idei pe care nu le putem stăpâni silogistic. Tocmai aceasta e divagația: o rătăcire fără traseu prefigurat înlăuntrul unei teme de consistență nebuloasă. În schimb, digresiunea e cu totul altceva: e expresia punctuală la care ajunge divagația după ce a obosit să alerge prin jur. Digresiunea e forma concretă pe care o ia gândul atunci când intră în pielea cuvântului.

De pildă, *Fenomenologia spiritului* e o crasă divagație în care Hegel rățăcește dialectic înlăuntrul unor capitole bezmetice, pentru ca din loc în loc să simți cum nebuloasa se risipește pentru a lăsa loc unor digresiuni precise: conștiința nefericită, lumea răsturnată, relația dintre stăpân și sclav, moartea lui Dumnezeu. Sunt balizele de care mintea se poate agăța pe suprafața vălurită a unei mări frământate. Balizele acestea cărora istoria filozofiei le conferă un loc celebru nu sunt altceva decât digresiuni înlăuntrul unui talaz amorf de nuanțe divagante. Ce reține memoria cititorului din contorsionatul volum hegelian nu e niciodată ceața divagației, ci punctele fixe ale digresiunilor ivite pe parcurs. Melasa zecilor de pagini prozaice ți se șterge din memorie, dar păstrezi punctele unde melasa se precipită în picături inteligibile. Sau, cu o altă analogie, e ca într-o expediție prin pădure: labirintul anapoda al cărărilor pe care ai mers îl uiți, dar reții cutare priveliște, unde pasul ți s-a oprit.

Tema amorfă pe care Teodor Baconschi și-a ales-o în vederea divagației e necunoscutul, o problemă amețitor de babilonică prin diversitatea de cazuri pe care le poate întruchipa. Înăuntrul ei poți rătăci ca Tezeu în labirintul cretan, și Teodor Baconschi chiar asta face, atâta doar că din loc în loc, din luxurianța babilonică a temei, eseistul culege

câteva puncte la care mintea i se oprește în chip analitic. Fiecare punct de oprire e o digresiune ce dă naștere unui nou capitol, în totul volumul fiind o cochetă plimbare eseistică pe bulevardul unei teme simandicoase: necunoscutul. Cum autorul nu are pretenția unui punct de vedere inedit, în stare a aduce o inovație în înțelegerea necunoscutului, cartea nu are un centru pe seama căruia să poți pune ordine în capitole. Dacă ar fi avut un centru, volumul ar fi încetat să fie filozofic și ar fi devenit științific. Căci știința e hegemonia unui punct de vedere care împiedică divagația, impunând un focar de la care nu mai există abatere în privința interpretării. Numai că în filozofie nu există centru, tocmai de aceea esența ei e divagația. Teodor Baconschi nu are un centru care să-i slujească drept unghi de vedere privilegiat, de aceea capitolele se înșiruie în ritmul impus de libera inspirație a autorului. Și acolo unde e inspirație, acolo e digresiune.

Dar indiferent că vorbește de civilizații dispărute sau de Dumnezeu, de semenul necunoscut de lângă noi sau de marele necunoscut pe care îl purtăm în noi înșine, Teodor Baconschi e un scriitor cizelat împingând scrisul spre pragul maniei stilistice. L-aș defini ca pe un manierist posedând cochetăria expresiilor insolite, cu remarca obligatorie că are simțul măsurii lor. Nu face exces calofil,

dar nici nu scrie normal, potrivit aberantei exigențe că adevăratul scris e cel necăutat, sub forma cuvintelor puse pe hârtie așa cum îți vin pe limbă. Nimic mai fals, căci adevăratul scris e mereu rodul căutării, cu ambiția atingerii unui coeficient propriu de expresie personală. Cum textul de față a fost publicat în ediție princeps în urmă cu opt ani, îl prefer pe Teodor Baconschi de atunci celui de azi, un scriitor căruia ordalia scrisului pe internet i-a neutralizat ifosul stilistic, asta însemnând că în ultimii ani scrie tot mai normal, adică tot mai puțin căutat. Sub unghi artistic, a scrie necăutat e o pacoste culminând în clișeu conformist, dar aici, în *Despre necunoscut*, scrie țațoș, cu pofta epatării stilistice, ochiul cititorului asistând la curgerea ritmată, în cadență sigură, a frazelor elegante.

Spiritual vorbind, Teodor Baconschi e un conservator de vână creștină privind cu mefiență la spectacolul modernității. Superstiția progresului îl irită, laicizarea crescândă o deplânge, tirania mass-media o repudiază, iar exhibiționismul de pe rețelele de socializare îl pre-dispune la stenahorie. În fond, nu se simte în largul lui în epoca noastră, având ceva dintr-un intrus care nu poate rezista prezentului decât criticându-l. Numai că în Teodor Baconschi întâlnim un critic moderat, fără

vehemente polemică, tonul său neatingând vreodată intensitatea diatribei. Mai mult, autorul nu are predispoziții elegiace și nu-l poți bănuși că aurește trecutul în numele anomaliilor prezentului. De altminteri, de la un intelectual care și-a dat doctoratul cu o teză despre tema răsului în patristica greacă nu te poți aștepta la mina posacă a unui observator atrabiliar, care zugrăvește totul în tente negre. Teodor Baconschi nu e un spirit morocănos otrăvit de amărăciune, ci o fire mansuetă judecând cu clemență aberațiile contemporane. În ciuda strâmtorării sufletești pe care o resimte în mijlocul epocii, i se potrivesc cuvintele pe care Carl Schmitt, într-un acces de luciditate suferindă, le scria în franceză în jurnalul ținut în anii de ocupație: „Tout ce qui arrive est adorable“ (Carl Schmitt, *Glossarium. Aufzeichnungen der Jahre 1947–1951*, Duncker & Humblot Verlag, Berlin, 1991). Cuvintele îi aparțin de fapt lui Léon Bloy, unul din autorii în care gânditorul neamț se regăsea cu precădere în anii postbelici.

Oricât de meschin e prezentul sub unghiul sterilității culturale, în el mai dospesc surse de surpriză sub unghiul spiritului. La fel în cazul lui Teodor Baconschi: oricât de plat e orizontul traiului modern, motive de încântare în mijlocul lui mai putem găsi, cu condiția să ne păstrăm

atenția trează. De aceea tot ce ni se întâmplă în viață, oricât ar părea de fad, are o parte adorabilă, a cărei origine stă chiar în misterul ei. În adâncul ei ireductibil, viața ni se duce pe copca necunoscutului, chiar dacă la suprafață știm să divagăm cu eleganță.

Deși manierist în expresie, Teodor Baconschi nu e un fandosit sub unghiul orgoliului auctorial, paginile în care face demonstrația anonimatului cronic la care el însuși e condamnat (autorul știe că 99% din omenire îl ignoră și că situația nu se va îmbunătăți în viitor), paginile acelea se numără printre cele mai reușite din carte. Suntem niște gângăanii vanitoase îmbătându-ne cu iluzia unei notorietăți derizorii, o notorietate pe care căutăm s-o sporim ridicol, prin exhibarea fără pudoare pe rețelele internetului, în loc să căutăm recunoașterea din partea singurei autorități în stare a ne-o da: Dumnezeu.

În *Despre necunoscut*, Teodor Baconschi începe prin a fi teolog și sfârșește prin a fi un cârtitor ce pufnește cu stil la vederea malformațiilor epocii. Mai mult, Teodor Baconschi e un conservator căruia sentimentul inadecvării la lume nu-l împiedică s-o privească cu indulgență. De aici, umoarea pe jumătate resemnată, pe jumătate jovială, cu care o judecă. Tema necunoscutului e doar un pretext pentru ca divagația autorului să prindă contur în pielea

câtorva digresiuni fine, al căror sens nu s-a perimat în ultimii ani. Iată de ce cititorul are sub ochi un volum de elegantă eseistică, al cărui conținut confirmă ideea că esența filozofiei stă în divagație, în vreme ce expresia ei predilectă stă în digresiune.

SORIN LAVRIC

Viitorul e perfect necunoscut, așa încât necunoscutul dispune de un mare viitor. În ce-l privește, prezentul apare tot mai amorf: nu mai putem genera – pe națiuni sau chiar la scara umanității „globalizate” – vreo formulă de civilizație în stare să ne mobilizeze ambițiile și să ne imprime o direcție. Nici a treia dimensiune a timpului – trecutul – nu ne mai spune prea mult. Memoria noastră suferă de amnezie metafizică. Priza speculativă asupra celor petrecute demult s-a ars, parcă, odată cu demontarea mecanismelor de construire a consensului valoric. Pe măsură ce ne cunoaștem (natura, societatea, universul), disprețuim întrebările fondatoare. *Ce și cum* l-au invalidat pe *de ce*. Învățăm tot mai multe, pe măsură

ce înțelegem mai puțin. Astfel, lunga criză a conștiinței istorice occidentale își află singura compensație în noaptea necunoscutului. Pe acest teritoriu (mai mult disprețuit, decât interzis) mă încumet și eu să pășesc.

Întrucât eseul următor nu-și asumă pretenții filozofice, vă rog să nu-i cereți răspunsuri sistematice. De altfel, cine mai nutrește asemenea exigențe? Vremea iubirii de înțelepciune a cam trecut, deodată cu așteptările publicului. E posibil ca ea să revină, cândva, sub o zodie mai calmă. Așteptându-i întoarcerea, mă mulțumesc să zgândăresc o chestiune de permanentă inactualitate: *ce știm despre ce nu știm?* Firește că filozofia „serioasă” (aceea de care se cuvine poate să râdem) ar fi pretins elaborări mai alambicate: *cum știm că știm ce știm despre ce nu știm?* Iată cum ar fi putut suna un metadiscurs în fața căruia, din timiditate, capitulez fără luptă. Prefer să meditez – liber de figuri impuse – asupra *ipostazelor* necunoașterii. Mă interesează, cel mult, anatomia ignoranței, lista componentelor sale de uz curent.

Fire mai curând conservatoare – adică melancolic orientată spre un trecut mitizat – nu mi-am

reprezentat provocarea „necunoscutului” ca pe o rostire presărată cu șarje la adresa „actualității”. Mă gândisem inițial, pe fondul unui soi de idealism retroactiv, să fac propria anchetă în legătură cu o *quaestio difficilis* a filierei onto-teologice, de la Aristotel și Plotin, până la Jacob Böhme și Hugues de Balma: docta ignoranță. Desigur că un asemenea travaliu și-ar fi aflat încă un auditoriu prevenit, mai cu seamă printre medievști și colecționarii de referințe erudite. Date fiind *vremurile* pe fondul cărora e scris, teamă îmi este, totuși, că textul de mai jos va fi obligat să exerseze o formulă decontractată și, desigur, mai cordială în relația cu acela ce va binevoi să-l parcurgă. O atare schimbare de registru nu m-a determinat să renunț însă la incurabila mea pornire apologetică. Chiar dacă Dumnezeu îmi este la fel de necunoscut ca fiecăruia, n-aș dori ca El să le rămână – tuturor – *la fel de necunoscut...* Cu alte cuvinte, glosez pe tema aleasă tocmai pentru a-i exprima „suculența” duhovnicească. Evanescența subiectului ni-L arată pe Dumnezeu pe furiș, domesticindu-ne, printr-o gradație diafană, teama de neștiut.

*

„Ultimul continent necunoscut pentru om este omul (nota Edgar Morin în *Le paradigme perdu*), iar centrul acestui continent – creierul – ne este nu doar necunoscut, ci și de neînțeles.” Pentru mintea noastră, necunoscutul apare, într-adevăr, ca fundal și suport al oricărei activități „contemplative”. El este, într-un anume sens, nu doar cel mai fecund, ci și cel mai „uman” dintre atributele divine. Comerțul cu necunoscutul ridică la puterea ultimă în-orice-cazul vieții noastre de fiecare zi. De pildă: atunci când privesc o vază profilată în penumbră, mi-e greu să precizez dacă aceasta e alcătuită din ceramică, faianță, porțelan sau alabastru. Știu că respectivele materii derivate posedă proprietățile fizico-chimice necesare pentru a ține laolaltă un asemenea obiect. Știu de asemenea că intelectul mizează pe facultatea lui discriminatorie, pentru a valida diferite aserțiuni, egal improbabile. Știu că aș putea folosi natura indecidabilă a judecății mele drept ilustrare a puterilor de care dispune „necunoscutul”. Până și presupusa „frumusețe” a vazei îmi rămâne străină: îmi place oare pentru că valoarea sa estetică mi se impune